

Mantalslängder i Skåne, 1658-1805

En kort sammanfattning av Leif Nyström

Efter freden i Roskilde 1658-02-26 så infördes redan samma år mantalslängder i Skåne, Blekinge och Halland, vilket övriga Sverige haft sedan 1625 i olika former. De beslut, instruktioner och föreskrifter som fanns i Sverige då Skåne var danskt kom nu även att gälla Skåne.

Under 1620-talet började den svenska Kronan driva en expansiv utrikespolitik. Under Gustav II Adolfs styre omorganiserades mantalslängderna (inskrivningslistorna). Ur dessa upprättades sedan roteringslängderna, dvs. invånarna grupperades, där varje grupp/rote måste ställa upp med en knekt.

1625 bestämde Riksdagens olika stånd att Kvarntull skulle införas och betalas av samtliga stånd. För kvarnar med mjölnare blev det en avgift för varje tunna säd som maldes, olika för olika sädesslag. För böndernas egna handkvarnar tillämpades självdeklaration, dvs. de skulle själva ange hur mycket de tänkte mala och betala Kvarntull för detta. Sistnämnda fungerade inte så bra.

1627 beslöt då Riksdagen om ett förbud för handkvarnar vilket inte blev särskilt lyckat. Några olika beslut därefter gav inga förbättringar.

1635 (MI 1635) kom en mantalskommissarieinstruktion med de första allmänna föreskrifterna "Memorial för alla landshövdingar i Sverige och Finland att utfordra boskapsskatten och kvarntullsmantals-penningarna" (3 sidor, 14 §). Därmed upphörde också Kvarntullarna. Beslutet var detsamma som funnits tidigare utom tillägg för mantalspenningarna där vissa undantogs författningen enligt skyldigheten att betala avgiften. Åren härefter kom nya föreskrifter som befriade ännu fler från skatt. Dessa blev så småningom så många att skattens avkastning minskade.

De som räknade boskapen skulle också räkna de personer på gården som skulle betala skatt. Dessa utsågs av landshövdingen och var lagläsare och "annan redelig man".

1640 kom föreskriften om att mantalslängderna skulle uppställas med kolumner. Boskapsräkningen upphörde, där i stället en grundskatt infördes baserad på gårdstalet (hel/halv gård, senare mantal).

1641 infördes även bevillningar i mantalslängderna, extra skatter när pengarna inte räckte till.

1642 föreskrev kammarkollegium att fogdarna i varje län skulle upprätta mantalslängderna.

1652 beslöt riksdagen att anförtro skrivningarna till särskilda ämbetsmän, mantalskommissarierna och att "alle så mans- som kvinns personer skola anteckna och uppskrivas". Lämpliga personer, 2 st., utsågs av landshövdingarna.

Skattepliktiga var alla från 15 år tom 63 år, ("han vare över 63 år") men hushållsföreståndare över 63 år var även skattepliktiga. Många blev fortfarande också befriade från skatt som t.ex.

- blinda, allmosehjon, fattiga och sjuka vilket ledde till mantalsskrivarnas eget avgörande.
- sätesgårdar (adeln) med dess tjänstefolk, biskopsgårdar och "ämbetsgårdar".

Det fanns inga klara bestämmelser om vem som var befriade utan de växlade från tid till tid och mellan olika grupper vilket skapade problem för kommissarierna.

1673 (MI 1673) mantalskommissarieinstruktion som handlade mest om hur skrivningarna skulle göras, mindre om vem som skulle betala eller var befriad från skatt.

1693 (MI 1693) mantalskommissarieinstruktion, mer omfattande och detaljerad, delvis baserad på vad som gjordes i de olika länen (praxis) samt nya bestämmelser om vilka som skulle betala eller var befriade från mantalspenningar. Kommissarierna måste avlägga en ed både muntligt och skriftligt för att kunna ställas till svars. Befriade från skatt finns under § 7 och är ca 100 rader lång. Som tidigare växlade de från tid till tid och mellan olika grupper. Till att nästa MI kom ut så finns det fram till 1812 ett antal olika tillägg.

1766 blev mantalslängderna med omfattande då **alla** i hushållet skulle noteras ("allt vad liv ägde") oavsett ålder eller om de var skattepliktiga eller inte.

Mantalslängder i Skåne, 1658-1805

En kort sammanfattning av Leif Nyström

1812 (MF 1812) mantalsskrivningsförordning. Många av de föreskrifter som fanns i MI1693 hade satts ur funktion. De största skillnaderna är att det nu tagits upp de förändringar som skett sedan 1693, att de som är befriade från skatt inte finns med, de finns i andra dokument. Skrivningen anförtros nu personer som allmänt kallas mantals- och skatteskrivare. Senare med MF 1812 följde också ett formulär som visar hur mantalsskrivningen skulle utformas.

Vem var närvarande vid mantalsskrivningen (efter 1658)

Förutom riksdagen beslut att landshövdingarna utsåg ansvariga var det häradsfogdarna (från 1688) och olika lokala förtroendemän med kunskaper om befolkningen. Prästerskapet som först var skrivare ändrades till enbart deltagande 1652 när mantalskommissarierna tillsattes och tog över skrivandet. Skyldigheten för präster att delta upphörde 1723 men återkom igen 1812 då med möjligheten att utse ombud. Föreskriften 1779 sade att kommissarierna efter hand skulle ersättas med häradsskrivarna. Här i Skåne befordrades i regel kommissarierna till häradsskrivare. Uppgiftslämnare var hushållsföreståndaren. Lämnades felaktiga uppgifter kunde man bli bötfälld.

Hur stor var skatten, Mantalspenningen?

Varken i MI 1635 eller MI 1673 finns någon storlek angiven. Det vanliga var "tre marker vitt mynt" eller 24 öre per person men som vanligt finns det många avvikelser. I MI 1693 "alla som inte sortera under bondeståndet" erlägger 3 Marker (24 öre vitt mynt). Bönderna hade ofta lägre avgifter. 24 öre vitt mynt 1700, motsvarar idag hur mycket varor och tjänster som kan köpas för ca 150 kr. (Skatten var angiven i "räknemynt" dvs. en symbolisk summa där 1 Mark = 8 öre). Vid myntreformen 1776 blev 24 öre omräknat till 12 shilling banco. 1776 motsvarade 24 öre 96 kr, 1777 motsvarade 12 shilling banco 100 kr vilket ger en liten ökning av skatten.

Det finns naturligtvis mycket mer att säga om mantalsskrivningarna. De som vill fördjupa sig i ämnet kan låna "Mantalsskrivningen i Sverige före 1860" av Gösta Lext, ISBN 92-7260-334-8. Det finns också, nyutgiven från Sveriges Släktforskarförbund, "Mantalsforska" av Magnus Bäckmark.

Var och vad finns för släktforskare i mantalslängderna (ML)?

Mantalslängderna finns för alla år, en del saknas pga. förlust eller att de är för dåliga att skanna eller som SVAR säger är för tjocka att skanna. Det finns 3 exemplar fördelade på Kammarkollegium, Landskontoret och Kronofogdarna. Ett 4:e ex, fanns mellan 1727-1812, avsett för socknarna men detta skrevs inte alltid ut.

SVAR har dem 1658-1820 från Kammararkivet på Riksarkivet i Stockholm. (i svart/vitt)
<http://sok.riksarkivet.se/specialsok> Saknas något år kan man kolla om detta finns på Landsarkivet.

ArkivDigital har dem 1765-1814 i färg från Malmö Läns Landskontor. Sök på [Landskontor](#).
1742-1830 i färg från Kristianstads Läns Landskontor. Sök på [Landskontor](#).
1742-1800 i färg under vissa [församlingar](#) i Kristianstads Län.

ML t.o.m. 1724 är daterade januari eller februari och märkta med samma år de daterades.

ML fr.o.m. 1725 är daterad november eller december och märkta med året efter de daterades.

Ur släktforskningssynpunkt är ML's personuppgifter alltid för året innan märkåret.

Det finns inga enhetligt skrivna ML mer än att de är uppställda i kolumnform och att hushållsföreståndaren, han som svarar för att hushållets medlemmar, finns noterad med hela namnet och ofta med yrket. Är yrket inte med är han åbo/bonde i alla fall under tidiga ML-år. I MI fanns angivet de personer som skulle ingå sedan var det upp till skrivaren hur de noterades.

Vilka personuppgifter finns med? De varierar från tid till tid.

Ibland finns bara hushållsföreståndaren med namn, övriga noteras med antalssiffra i en kolumn. Generellt, hushållsföreståndaren med hela namnet och yrket, hustrun **utan** namn, drängar och pigor med förnamn, antal mindre barn utan namn, änkor och änklingar med hela eller endast förnamnet, inhyseboende, som anges på samma sätt. Från 1766 finns alla i hushållet noterade.

Mantalslängder i Skåne, 1658-1805

En kort sammanfattning av Leif Nyström

Små barn finns ibland med i senare ML, både med förnamn och ålder men normalt finns de inte med förrän de närmar sig 15 år dvs. de blir skattepliktiga. De noteras då som son och dotter innan de fyllt 15 år. Bor de kvar hemma efter 15 års ålder noteras de som drängar och pigor. Alla som är 63 år finns alltid med som inhyseboende och i regel med hela namnet. Notera att nu finns även hustruns namn med, ofta hela namnet. Även efter 63 års ålder kunde man noteras som hushållsföreståndare.

Hushållsföreståndare är t.ex. bonden, åbon, torparen, olika hantverkare, husägare, krigsmän som anges t.ex. som ryttare, m.fl. kategorier. De står alltid först på raden med hela namnet.

Den angivna åldern är ibland vilseledande utom för små barn. Samma ålder kan stå i ett flertal ML efter varandra. Inte så konstigt för även förr i tiden försökte man undkomma skatt. Det fanns tre vanliga sätt, att barnen var 13-14 år i ett flertal ML, liksom att man blev 63 år ett flertal år innan man verkligen fyllde 63 år samt att fadern skrev över gården på en ung son. Man ser ibland t.ex. inhyse Per Nilsson men sonen Ola Persson på första raden som ogift.

Vad mer kan man hitta i ML?

Husnummer. I slutet av 1600-talet fick alla hus och gårdar (hemman) nummer, dock inte samtidigt i alla församlingarna. Det är inte så ofta husnumret eller gårdsnamnet finns med i kyrkböckerna. Var bodde man när man vigts, fick barn eller när man dog? De tidigaste kartorna, för att se var gården låg kom sista hälften på 1700-talet. Åsums karta är från 1757, Ommas från 1767, Sjöbo bys från 1765, Sandbeck 1766, Grimstofta finns inte med förrän på 1800-talet. (från Historiska kartor, Lantmäteriet). Förutom nummer var det ofta namn på gårdar och benämningar som gatuhus, soldattorp eller torp.

Familjemedlemmar. På den här tiden ägde normalt inte bonden, åbon gården han brukade men hade arvsrätt dvs. (äldste?) sonen tog över efter fadern eller en gift dotters man fick ta över gården. Har man tur hittar man föräldrar och barn i flera släktled. Men se upp, man måste leta igenom ett antal ML för att hitta rätt uppgifter, ofta kan det finns t.ex. flera Per Nilsson med söner Ola Persson. Även om namnen tycks stämma är det inte säkert att det är far och son. För krono- och frälsehemman är det mer regel att efterträdaren inte tillhör familjen även om namnet stämmer.

Personuppgifter. En del uppgiften som saknas i kyrkböckerna, här baserad på skattbefrielse som t.ex. yrke, fattiga, oförmögna dvs. de som hade olika sjukdomar (fädernas hälsa). Det kan också hända att man missat barn som finns med i ML. Det kan finnas noteringar om boende på annan ort. När man flyttade till eller från församlingen eller inom församlingen går också att få fram.

Tilläggs-skatter (bevillningar) beslöts av riksdagen för lyx och överflöd under olika perioder. Här kan man se vem som hade det lite bättre ställt. Några bevillningar som finns med i slutet av 1700-talet och framåt: antalet fönster, jakthundar, onyttiga hundar, olika slags vagnar, rum med sidentapeter, sidenmöbler och förgyllda möbler, antal fickur av guld eller annan metall för varje person, för rättighet att spela kort, ryttare och soldathustrur som brukade sidentyger, tobaksskatt beroende på förmögenhet och spritskatten en avgift för hembränning. Alla dessa tilläggs-skatter upphörde 1823.

Hur ser då mantalslängderna ut? Färs härad. Exempel från (Södra) Åsum.

De är svåra att generellt beskriva då variationerna mellan olika år och härad är ofta förekommande. Tidiga ML från SVAR är ofta brandskadade eller fuktskadade och är dessutom svåra att läsa. Ofta är det så att det inte finns kolumnrubriker för varje församling. Rubrikerna finns då under häradets första församling. För vissa år finns rubrikerna förkortade med ett par bokstäver.

Det är inte säkert att alla personer är streckade (räknade) i högerkolumnerna. Om det saknas streck är det så att de är skattebefriade men det finns ingen kolumn just för dessa personer. Jämför ML med kyrkböckerna är det inte alltid t.ex. att ett torp eller hemman hittas men som finns i kyrkböckerna. ML sammanfaller i regel med kyrkböckerna (socknen) men det finns undantag. Torpet eller hemmanet kan då hittas i närliggande socken eller kanske är det listat under sockengodset.

I exemplen nedan anger 'Mitt' kolumnen namnen sedan har kolumnerna till vänster om 'Mitt' nummerats från ett, liksom kolumnerna till höger om 'Mitt' som startar med ett.

Mantalslängder i Skåne, 1658-1805

En kort sammanfattning av Leif Nyström

Södra Åsums kolumner avskrivna mellan 1658 – 1766 från Kammararkivets exemplar. Bland finns förklaring längst till höger. Raden 'ML år' finns inte i mantalslängderna.

ML år	1	2	3	4	Mitt	1	2	(vänster 1-4)							(höger 1-2)								
1658	Bynamn Gårdsnamn	Kronogård	Skattegård	Frelsegård	Man, hustru, dräng, piga, inhuse m.fl.	..förmögen	.oförmögen	2. Kongl. M. Cronogårdar.								1. Personer som förmå afläggas Man. P: 2. Utfattiga och oförmögna.							
ML år					Mitt	1	2	3	4	5	6	7											
1662					Man.	Man	Hustru	Enka	Son	Dotter	Dräng	Piga											
ML år					Mitt	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10								
1669					Man.	Bönder	Hustrur	Söner	Döttrar	Drängar	Pigor	Gårdmännen	Gårdk.	Fattiga m.	Fattiga k.	Gårdman och gårdkvinna kan här jämsställas inhyses, befriade från skatt.							
ML år	1				Mitt	1	2	3	4	5	6	7											
1671	Bynamn Gårdsnamn				Man.	Män	Hustrur	Drängar	Pigor	Förramade m.	Förramade k.	Noteringar		Förmanade är här de som av någon anledning är befriade från skatt.									
ML år	1				Mitt	1	2	3	4	5	6	7	8										
1684	Bynamn Gårdsnamn				Man.	Bönder	Hustru	Son	Dotter	Dräng	Piga	Husfolk	Förramade	Husfolk, osäkert, men troligen inhyses, befriade från skatt.									
ML år	1	2	3		Mitt	1	2	3	4	5	6	7	8										
1697	Bynamn Gårdsnamn	Nummer	Hennman		Man, hustru, son, dotter, dräng, piga, inhuse.	Man	Hustru	Son	Dotter	Dräng	Piga	Inhyses	Summa										
ML år	1	2	3		Mitt	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10								
1721	Bynamn Gårdsnamn	Nummer	Mantal		Man.	Man	Hustru	Son	Dotter	Mäg	Sonhustru	Dräng	Piga	Inhyses	Noteringar								
ML år	1	2	3		Mitt	1	2	3	4	5	6	7	8	9									
1724	Bynamn Gårdsnamn	Nummer	Mantal		Man, hustru, son, dotter, dräng, piga, inhuse.	Man	Hustru	Son	Dotter	Dräng	Piga	Inhyses	Summa	Noteringar									
ML år		1	2		Mitt	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10								
1742			Nummer	Mantal	Bynamn, Man, hustru, son, dotter, dräng, piga, inhuse.	Man	Hustru	Son	Dotter	Dräng	Piga	Inhuse man	Inhuse kv.	Summa	Noteringar								
ML år		1	2	3	Mitt	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12						
1746			Nummer	Matlag Behållna Avkortade	Bynamn, Man, hustru, son, dotter, dräng, piga, inhuse.	Män	Hustrur	Mäggar	Söner	Döttrar	Sonhustrur	Drängar	Pigor	Inhuse män	Inhuse kv.	Summa	Noteringar						
ML år	1	2	3	4	Mitt	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10								
1759	Bynamn Gårdsnamn	Nummer	Matlag Behållna Avkortade		Man, hustru, son, dotter, dräng, piga, inhuse.	Man	Hustru	Son	Dotter	Dräng	Piga	Inhuse man	Inhuse kv.	Summa	Noteringar								
ML år	1	2	3	4	Mitt	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16		
1766	Bynamn Gårdsnamn	Nummer	Matlag Behållna Avkortade		Här finns mycket att hämta för släktforskare	Män	Hustrur	Söner, drängar	Döttrar, pigor	Hannverkare	Mjölhnare	Torpare och Gatuhusmän	Inhuse lösstfolk	Inhuse enl.för.	Summa	Med utsäde	Utan utsäde	Över 63 år	Under 15 år	Summa	Noteringar		

Mantalslängder i Skåne, 1658-1805

En kort sammanfattning av Leif Nyström

Södra Åsums kolumner avskrivna mellan 1767 – 1805 från Kammararkivets exemplar.

ML år	1	2	3	4	Mitt	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35
1767	Bynamm Gårdsnamn	Nummer	Mattlag Behållna	Mitt Här finns mycket att hämta för släktforskare	Män	Hustrur	Söner, drängar	Döttrar, pigor	Hanverkare	Mjöltnare	Med utsäde Kvinna Utan utsäde Man	Torpäre och Gatuhusmän Med utsäde Kvinna Utan utsäde Man	Inhyse löstfolk Kvinna Man	Befriad enl.för. Över 63 år	Summa	Tobak avgift a. 16 öre a. 1 daler	Noteringar	16 17 Kolumnbeskrivning Angifvit sig till tobaks avgift	1786 Tobak avgift a. 2 skilling a. 4 skilling	ML år 16 17	Noteringar	Angivna luftr =	18 19 Kolumnbeskrivning	Noteringar	Angivna luftr =	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	
1776	Bynamm Gårdsnamn	Nummer	Mattlag Behållna	Mitt Här finns mycket att hämta för släktforskare	Män	Hustrur	Söner, drängar	Döttrar, pigor	Hanverkare	Mjöltnare	Med utsäde Kvinna Utan utsäde Man	Torpäre och Gatuhusmän Med utsäde Kvinna Utan utsäde Man	Inhyse löstfolk Kvinna Man	Befriad enl.för. Över 63 år	Summa	Tobak avgift a. 16 öre a. 8 öre a. 16 öre	Noteringar	16 17 Kolumnbeskrivning	1786 Tobak avgift a. 2 skilling a. 4 skilling	ML år 16 17	Noteringar	Angivna luftr =	18 19 Kolumnbeskrivning	Noteringar	Angivna luftr =	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	
1790	Bynamm Gårdsnamn	Nummer	Mattlag Behållna	Mitt Här finns mycket att hämta för släktforskare	Män	Hustrur	Söner, drängar	Döttrar, pigor	Hanverkare	Mjöltnare	Med utsäde Kvinna Utan utsäde Man	Torpäre och Gatuhusmän Med utsäde Kvinna Utan utsäde Man	Inhyse löstfolk Kvinna Man	Befriad enl.för. Över 63 år	Summa	Tobak avgift a. 16 öre a. 8 öre a. 16 öre	Noteringar	16 17 Kolumnbeskrivning	1786 Tobak avgift a. 2 skilling a. 4 skilling	ML år 16 17	Noteringar	Angivna luftr =	18 19 Kolumnbeskrivning	Noteringar	Angivna luftr =	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	
1805	Bynamm Gårdsnamn	Nummer	Mattlag Behållna	Mitt Man, son, dotter, dräng, piga, änka. Se 35 noteringar	Män	Hustrur	Söner, drängar	Döttrar, pigor	Hanverkare	Mjöltnare	Med utsäde Kvinna Utan utsäde Man	Torpäre och Gatuhusmän Med utsäde Kvinna Utan utsäde Man	Inhyse löstfolk Kvinna Man	Befriad enl.för. Över 63 år	Summa	Tobak avgift a. 16 öre a. 8 öre a. 16 öre	Noteringar	16 17 Kolumnbeskrivning	1786 Tobak avgift a. 2 skilling a. 4 skilling	ML år 16 17	Noteringar	Angivna luftr =	18 19 Kolumnbeskrivning	Noteringar	Angivna luftr =	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	